

Hubert Chabowski*

Uniwersytet w Białymstoku

PRAWO WYZNANIOWE W KANADZIE: WOLNOŚĆ WYZNANIA JAKO FUNDAMENT WIELOETNICZNEGO SPOŁECZEŃSTWA

WSTĘP

Wolność wyznania odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu kanadyjskiego społeczeństwa jako pluralistycznego i otwartego na różnorodność. W kontekście historii Kanady zapewnienie równości w prawach religijnych było istotnym elementem formowania tożsamości narodowej oraz budowania demokratycznego państwa prawa. Od samego początku swojego istnienia Kanada stała w obliczu wyzwań związanych z zabezpieczeniem prawnej sytuacji różnych wyznań swoich obywateli. Dualizm kulturowy, wynikający z obecności zarówno anglojęzycznych protestantów, jak i francuskojęzycznych katolików, stworzył potrzebę pogodzenia różnorodnych interesów i zagwarantowania równości przed prawem dla wszystkich wyznań.

Współczesna Kanada jest wyrazem umiarkowanego, a jednak sukcesu w budowaniu społeczeństwa opartego na zasadach tolerancji, równości i poszanowania różnorodności religijnej. W pewnym sensie można mówić o ochronie praw religijnych rozumianych także jako istotny element kultury danej grupy obywateli¹. Prawo kanadyjskie gwarantuje obywatelom wolność wyznania, wolność sumienia oraz swobodę praktykowania własnej religii, równocześnie chroniąc Kanadyjczyków przed dyskryminacją ze względu na przekonania religijne.

Celem niniejszego artykułu jest analiza prawa wyznaniowego w Kanadzie, zarówno pod kątem historycznym, jak i w obliczu współczesnych wyzwań stawianych przed społeczeństwem kanadyjskim.

* ORCID 0009-0004-1954-6924, e-mail: hubertchabowski23@gmail.com

¹ R. Moon, *Government Support for Religious Practice* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, red. R. Moon, Vancouver 2008, s. 217–218.

I. NARÓD KANADYJSKI

Naród Kanadyjski jest stworzony de facto w znakomitej większości z imigrantów i ich potomstwa. Powoduje to, że wśród ludzi, którzy przybyli do Kanady z różnych krajów i kontynentów, a także w różnych epokach, siłą rzeczy muszą występować znaczące różnice kulturowe i religijne². Według spisu z 2011 roku najwięcej w Kanadzie jest katolików (aż 38%), protestantyzm wyznaje około 15%, a inne wyznania chrześcijańskie, np. prawosławie, około 5% mieszkańców. Blisko 24% społeczeństwa nie należy do żadnej wspólnoty religijnej. Pozostała ludność wyznaje przede wszystkim islam, judaizm, buddyzm, hinduizm oraz religię sikhów. Na terenie Kanady żyją także wyznawcy religii ludów pierwotnych.

II. DUALIZM ANGIELSKO-FRANCUSKI

Celem poznania genezy trudności, jakie stały na drodze kanadyjskiego prawa wyznaniowego, należy cofnąć się do powstania państwa kanadyjskiego, które miało miejsce w 1867 roku na mocy Ustawy o Brytyjskiej Ameryce Północnej (ang. British North America Act). Nowo powstałe dominium Kanady musiało zmierzyć się z wyzwaniem polegającym na asymilacji ludności francuskojęzycznej, w większości katolickiej, z ludnością anglojęzyczną, w większości protestancką. Różnice pomiędzy tymi grupami prowadziły do tarć wewnętrznych, które stały na przeszkodzie powstaniu jednego silnego społeczeństwa.

Dominium Kanady, będące formalnie częścią Imperium Brytyjskiego i pod władzą korony brytyjskiej, naturalnie faworyzowało ludność pochodzenia brytyjskiego, która systematycznie rosła w wyniku przybywania kolejnych imigrantów. Francuskojęzyczna część społeczeństwa dążyła wobec tego do zachowania swojej odrębności i tożsamości, której centralną częścią była wiara katolicka. Zachowanie odrębnego języka, religii i zwyczajów było formą przeciwstawienia się dominacji brytyjskiej. Należy przy tym także wskazać, że Quebec, który stał się kolebką Kanadyjczyków o pochodzeniu francuskim, był i nadal pozostaje jedną z najlepiej rozwiniętych gospodarczo, zaludnionych, a co za tym idzie – także zamożnych, prowincji. Z tego względu mieszkańcy Quebecu, sami siebie nazywający Québécois³, dążyli do uzyskania niezależności i większego wpływu na politykę wewnętrzną i zagraniczną Kanady.

Zdominowana przez ludność pochodzenia francuskiego prowincja Quebec charakteryzowała się tym, że odpowiedzialność za edukację była w znacznej

² J. Grabowski, *Historia Kanady*, Warszawa 2001, s. 122–125.

³ M. Kijewska-Trembecka, *Québec i Québécois. Ideologie dążeń niepodległościowych*, Kraków 2007, s. 11.

mierze powierzona Kościołowi rzymskokatolickiemu⁴. Kościół katolicki stał się dla niej ostoją tożsamości narodowej i odrębności, którą pieczołowicie pielęgnowano. Wpływy Kościoła katolickiego zostały ograniczone dopiero dzięki tzw. spokojnej rewolucji (fr. *Révolution tranquille*)⁵. Mianem tym określa się okres spokojnych zmian społeczno-politycznych i społeczno-kulturowych w Quebecu w latach 60. XX wieku. Wzrost modernizacji społecznej skutkował otwarciem się na nowe ideologie i style życia, co spowodowało masowy exodus wiernych z Kościoła, nieznanego wcześniej w takiej skali. W ciągu stosunkowo krótkiego okresu znaczna liczba osób zrezygnowała z praktyk religijnych oraz wsparcia finansowego dla swoich parafii. Powstały wyraźne ruchy antyklerykalne, co spowodowało upadek i bankructwo wielu społeczności katolickich – co istotne, nie tylko w dużych aglomeracjach miejskich, ale również na prowincji. Spokojna rewolucja doprowadziła także do drastycznego spadku liczby powołań kapłańskich i zakonnych. Quebec, kiedyś uznawany za jedno z najbardziej katolickich społeczeństw na świecie, stał się miejscem intensywnego procesu sekularyzacji.

III. SPOŁECZEŃSTWO WIELOKULTUROWE

Kanada jest krajem otwartym na imigrantów pochodzących z większości krajów świata⁶. Będąc drugim największym pod względem powierzchni krajem na świecie, ma mnóstwo miejsca dla nowych mieszkańców. W ciągu ostatnich 40 lat szczególnie dużo przyjęła mieszkańców regionów, takich jak Indie, Pakistan, Azja Południowo-Wschodnia czy Europa Środkowo-Wschodnia, z tego względu na terytorium Kanady pojawiły się znaczne grupy ludzi wyznających religie z całego świata.

Obecna polityka migracyjna Kanady, która jest owocem prawa migracyjnego wprowadzonego w 1967 roku (ang. *The Immigration Act*), charakteryzuje się niedyskryminacyjnym przyjmowaniem nowych mieszkańców. Rocznie do Kanady przybywa bardzo wielu imigrantów. Zgodnie z danymi Statistics Canada⁷ w latach 2016–2021 do kraju przybyło 1,3 miliona imigrantów, którzy na stałe osiedlili się na jej terytorium. Obecnie populacja imigrantów w Kanadzie szacowana jest na ponad 8 milionów. Stanowią oni łącznie 23% kanadyjskiego

4 M. Moulin-Stożek, *Selektywna Tolerancja? Kanadyjski Sąd Najwyższy o wolności religijnej i edukacji w pluralistycznym państwie świeckim*, Centrum Analiz Strategicznych Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości 2019, s. 5–7.

5 W. Żelazny, *Świat frankofoński*, „Przegląd Zachodni” 2000, nr 1 (294), s. 39–41.

6 M.S. Szczepański, A. Śliz, *Spółeczeństwo wielokulturowe – szkic do portretu socjologicznego. Przypadek Australii i Kanady* [w:] *Pogranicza, księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Sadowskiego*, red. M. Bienkowska, W. Żelazny, Białystok 2015, s. 446–455.

7 Statistics Canada 2022, [statcan.gc.ca, https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/221026/dq221026a-eng.htm](https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/221026/dq221026a-eng.htm) [dostęp: 24.10.2024].

społeczeństwa i w znacznej większości pochodzą z Azji. W związku z ich pochodzeniem systematycznie rośnie liczba osób wyznających islam, hinduizm, buddyzm, sikhizm i wiele innych wierzeń.

Szczególnie dobrze widoczna jest liczba imigrantów w dużych ośrodkach miejskich. Większość nowo przybyłych mieszkańców osiedla się w aglomeracjach takich jak Toronto, Montreal, Ottawa czy Calgary. Według danych największego kanadyjskiego miasta Toronto⁸ z 2021 roku prawie 47% mieszkańców stanowią imigranci, definiowani jako osoby nieurodzone w Kanadzie. Istotnym zatem jest konstruowanie prawa i zwyczajów w taki sposób, aby czuli się oni częścią społeczeństwa i asymilowali się z resztą Kanadyjczyków⁹.

Aby uniknąć wewnętrznych tarć powodowanych wzajemną niechęcią do siebie między różnymi religiami niezwykle ważne stało się traktowanie wszystkich wyznań w sposób równy, tak aby państwo nie wspierało żadnej wiary w sposób dyskryminujący pozostałe. Z tego względu Kanada jako państwo nie wspiera żadnej religii w sposób otwarty. Jednocześnie państwo nie powinno tworzyć problemów i tym samym nie utrudniać funkcjonowania poszczególnym wspólnotom wszelkich wyznań w celu budowy nowoczesnego państwa wielokulturowego¹⁰.

IV. RDZENNI MIESZKAŃCY KANADY

Szczególnie znaczącą w kontekście wolności religijnej częścią społeczeństwa kanadyjskiego są rdzenni mieszkańcy Kanady (ang. *indigenous people*). Ich liczba sięga 1,7 miliona¹¹ obywateli. Rdzenna ludność była w przeszłości dyskryminowana i ignorowana przez rządy kanadyjskie. Obecnie nastąpiło odwrócenie tego trendu i Kanada, jako kraj niezwykle otwarty, stara się zadośćuczynić wyrządzonym krzywdom. Nazwy takie jak „Indianin” czy „Eskimos” wyszły z użytku jako niepoprawne i obraźliwe. Wierzenia i kultura pierwotnych ludów (jak można przetłumaczyć angielską, poprawną nazwę) jest odkrywana na nowo, wręcz zachęca się do jej zgłębiania. W związku z tym nierzadko przymusowo nawracani na wiarę chrześcijańską rdzenni mieszkańcy stopniowo powracają do swoich wierzeń pierwotnych. Kultuwanie zwyczajów i wiary swoich przodków jest obecnie

8 Toronto, [toronto.ca, https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2023/03/8ff2-2021-Census-Backgrounder-Immigration-Ethnoracial-Mobility-Migration-Religion-FINAL1.1-corrected.pdf](https://www.toronto.ca/wp-content/uploads/2023/03/8ff2-2021-Census-Backgrounder-Immigration-Ethnoracial-Mobility-Migration-Religion-FINAL1.1-corrected.pdf) [dostęp: 24.10.2024].

9 B. Ryder, *The Canadian Conception of Equal Religious Citizenship* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, dz. cyt., s. 88–95.

10 W. Kymlicka, *La citoyenneté multiculturelle. Une théorie libérale du droit des minorités*, tłum. P. Savidan, Montréal 2001, s. 23–35.

11 Statista 2024, [statista.com, https://www.statista.com/statistics/537158/aboriginal-population-in-canada-by-identity-and-sex/](https://www.statista.com/statistics/537158/aboriginal-population-in-canada-by-identity-and-sex/) [dostęp: 24.10.2024].

Prawo wyznaniowe w Kanadzie: wolność wyznania...

w pełni wspierane przez rząd kanadyjski. Istotne jest zapewnienie swobody wyznania dla tych wierzeń i wsparcia ich ze strony prawnej, tak aby religie pierwotne były traktowane w sposób równy z religiami chrześcijańskimi czy wschodnimi.

V. PRAWNA GWARANCJA WOLNOŚCI RELIGIJNEJ W KANADZIE

V.1. KANADYJSKA KARTA PRAW

Kanadyjska Karta Praw (ang. The Canadian Bill of Rights) została uchwalona przez parlament 10 sierpnia 1960 roku. Była to forma zapewnienia praw człowieka dla wszystkich Kanadyjczyków na poziomie federalnym. Obrońcy praw człowieka chcieli, aby w prawie kanadyjskim znajdowały się przepisy wprost chroniące prawa obywateli, a także zakazujące dyskryminacji.

Karta Praw przyznaje w sekcji 1 lit. c wolność religii w Kanadzie. To ten przepis jest odpowiedzialny za uznanie przez Kanadę wolności wyznania jako prawa człowieka, a zatem jako niepodważalne i absolutnie podstawowe. Od chwili uchwalenia Karty zadaniem Ministra Sprawiedliwości (ang. Minister of Justice) było weryfikowanie, czy przypadkiem akty prawne uchwalane na poziomie federalnym były zgodne z jej treścią.

Kanadyjska Karta Praw spotkała się z krytyką wśród społeczeństwa oraz prawników kanadyjskich z powodu swoich wad i braku precyzyjnych gwarancji¹². Przez wzgląd na kanadyjski system władzy, tj. przekazanie dużej części władzy do rządów prowincjonalnych, skuteczność wprowadzonej karty była ograniczona. Treść karty nie zmienia bezpośrednio przepisów, które mogłyby być z nią niezgodne. Ponadto przez wzgląd na to, że Karta została uchwalona w trybie zwykłej ustawy, a co istotniejsze – nie stała się częścią Konstytucji, mogła być z łatwością zmieniona przez przyszłe rządy i nie była stałym gwarantem zapisanych w niej praw.

V.2. KONSTYTUCJA KANADY

Konstytucja Kanady (ang. Constitution Act of 1982) została uchwalona 25 marca 1982 roku przez parlament, a następnie została proklamowana przez królową Wielkiej Brytanii Elżbietę II 17 kwietnia 1982 roku. Warty odnotowania faktem jest to, że konstytucja kanadyjska została uchwalona i przyjęta bez zgody czy porozumienia z prowincją Quebec. Ustalenia dotyczące przedmiotowego aktu miały miejsce podczas spotkania premiera Kanady oraz premierów

¹² D. Schneiderman, *Associational Rights, Religion, and the Charter* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, dz. cyt., s. 65–75.

wszystkich prowincji założycielskich Kanady oprócz Quebecu. Z tego względu wydarzenie to jest nazywane przez jej mieszkańców „Nocą długich noży” (fr. *nuit des longs couteaux*). W rezultacie Quebec nigdy nie podpisał Konstytucji Kanady, z formalnego punktu widzenia jej nie uznając, jednak w praktyce korzysta z jej treści. To ciągle stanowi źródło wielu konfliktów politycznych między Quebeciem a pozostałą częścią Kanady oraz jest jednym z fundamentów dążeń separatystycznych tej prowincji.

Pierwsza część Konstytucji Kanady zawiera Kanadyjską Kartę Praw i Wolności (ang. *The Canadian Charter of Rights and Freedoms*). W punkcie drugim Karty lit. a¹³ każdemu przyznaje się wolność sumienia i religii. To właśnie ten zapis jest podstawą wolności wyznania w kanadyjskim systemie prawnym¹⁴. Dzięki takiemu zapisowi każdy obywatel Kanady ma zapewnioną wolność religijną i swobodę w decydowaniu, czy i w co wierzy¹⁵.

Wspomniany powyżej zapis zapewnia obywatelom swobodę wyznania, której granicą jest naruszanie wolności innych obywateli lub stwarzanie zagrożenia dla życia lub zdrowia. Niedopuszczalna jest dyskryminacja na tle religijnym, przykładowo w kontekście uzyskania pracy czy edukacji. Obecny rząd federalny Kanady, pod przewodnictwem Justina Trudeau, przywódcy Liberalnej Partii Kanady, podejmuje starania, aby być rządem wszystkich Kanadyjczyków. W jego skład wchodzi przedstawiciele wielu mniejszości zamieszkujących Kanadę, a co za tym idzie – ludzie wyznający różne religie. Decyzje podjęte przez premiera mają wskazywać kierunek rozwoju kanadyjskiego społeczeństwa jako otwartego i akceptującego różnice kulturalne czy religijne.

Kanada jest krajem, który poprzez swój porządek prawny separuje państwo od Kościoła. Jednakże dążenie do świeckości państwa nie oznacza, że jest ono wrogo nastawione do religii. Kanada święcie szanuje jednocześnie poglądy religijne jako ważny fragment tożsamości obywatela¹⁶.

Zagwarantowanie wolności wyznania bezpośrednio w akcie konstytucyjnym należy ocenić za rozwiązanie dobre i skuteczne. Konstytucja, która co do zasady jest najważniejszym aktem prawnym w danym państwie, chroni nadane nią prawa odgórnie i bezkompromisowo. Aby ograniczyć to prawo, należałoby najpierw zmienić akt zasadniczy, a to jest ze względów praktycznych ograniczone i utrudnione tak, aby dana rządząca opcja polityczna nie mogła wprowadzać zmian bez szczególnie wysokiego poparcia społecznego.

13 Konstytucja Kanady 1982, sejm.gov.pl, <https://biblioteka.sejm.gov.pl/tekoi/txt/konst/kanada-c2.html> [dostęp: 24.10.2024].

14 R. Moon, *The Constitutional Protection of Religious Practices in Canada* [w:] *State Responses to Minority Religions*, red. D.M. Kirkham, London 2013, s. 252–260.

15 B.L. Berger, *Law's Religion: Rendering Culture* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, dz. cyt., s. 264–270.

16 A. Esau, *Living by Different Law: Legal Pluralism, Freedom of Religion, and Illiberal Religious Groups* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, dz. cyt., s. 110–120.

V.3. AKTY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Kanada jako jeden z pierwotnych członków Organizacji Narodów Zjednoczonych jest sygnatariuszem Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (ang. International Covenant on Civil and Political Rights), który został uchwalony jako rezultat konferencji ONZ w Nowym Jorku 16 grudnia 1966 roku. Kanada przystąpiła do paktu 19 maja 1976 roku. Państwa członkowskie przyjmujące akt są zobowiązane do podejmowania działań mających na celu spełnienie gwarancji zawartych w treści paktu.

Artykuł 18¹⁷ paktu gwarantuje każdemu prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. W ramach tych uprawnień zawiera się między innymi uzewnętrznianie swojej wiary, praktykowanie jej indywidualnie lub we wspólnocie, uczestniczenie w obrzędach, a także umożliwienie rodzicom lub opiekunom prawnym wychowywania religijnego i moralnego swoich dzieci zgodnie z ich własnymi przekonaniami. Wolność wyznania może być ograniczana jedynie w drodze ustawy i musi wynikać z konieczności dla ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób.

Zgodnie z szóstym raportem Kanady¹⁸ dotyczącym stosowania paktu, pokrywającym okres od stycznia 2005 do grudnia 2009 roku, art. 18 Paktu miał głównie zastosowanie w odniesieniu do rdzennych mieszkańców Kanady. Poszczególne prowincje kanadyjskie prowadzą wiele sporów, m.in. o prawa wydobywania surowców naturalnych, o własność nieruchomości lub o prawa do polowania na zwierzynę czy do połowów. Kanada zapewnia w tym zakresie sprawiedliwe podejście do konfliktów, starając się zagwarantować wsparcie dla mieszkańców o pochodzeniu rdzennym w sporach z prowincjami. Istotnym elementem jest fakt, że Kanada w ramach przestrzegania zobowiązań zawartych w pakcie zobowiązuje się do rozwiązywania konfliktów w formie kompromisów, zamiast stosować rozwiązania z pozycji siły.

V.4. ORZECZNICTWO SĄDU NAJWYŻSZEGO KANADY

Wolność religijna została zdefiniowana przez Sąd Najwyższy¹⁹ jako „Prawo do wyznawania dowolnych przekonań religijnych, prawo do swobodnego

¹⁷ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38 poz. 167), sejm.gov.pl, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19770380167/T/D19770167L.pdf> [dostęp: 24.10.2024].

¹⁸ International Covenant on Civil and Political Rights, Sixth Report of Canada 2013, canada.ca, https://www.canada.ca/content/dam/pch/documents/services/canada-United-nations-system/reports-united-nations-treaties/intnl_civil_politique-intnl_civil_political-eng.pdf [dostęp: 24.10.2024].

¹⁹ Freedom of religion 2024, justice.gc.ca, <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/rfc-dlc/ccrf-ccdl/check/art2a.html> [dostęp: 24.10.2024].

deklarowania tych przekonań publicznie bez obawy przed przeszkodami lub represjami, oraz prawo do manifestowania przekonań religijnych poprzez praktykowanie kultu lub wyznawanie, oraz przez nauczanie i szerzenie”²⁰.

Sąd Najwyższy Kanady (ang. Supreme Court of Canada), jako najwyższa instancja kanadyjskiego systemu sądownictwa, wielokrotnie orzekał w sprawach dotyczących wolności religijnej. Dość częstym zjawiskiem są konflikty prawne wynikające z wierzeń rdzennej ludności²¹. Ze względu na delikatność przedmiotu orzekania preferowane jest wydawanie orzeczeń dotyczących konkretnych stanów faktycznych. Unika się formułowania wewnętrznych ograniczeń zakresu wolności religijnej, na które w przyszłości mogłyby powoływać się strony postępowania.

Pomimo tego kilka zasad udało się w orzecznictwie wyklarować. Jest to między innymi przyjęcie, że wolność do wiary w swoje przekonania jest znacznie szersza od wolności czynienia w ich myśl. Podobnie uważa się, że wolność religijna może być ograniczona w momencie naruszania praw innych ludzi. W przypadku konfliktu poszczególnych wolności sąd bada daną okoliczność, dokonując każdorazowo oceny ich wagi.

Jednym z ciekawszych wyroków wydanych przez Sąd Najwyższy w Kanadzie dotyczący materii wolności religijnej jest sprawa *Ktunaxa Nation v. British Columbia (Forests, Lands and Natural Resource Operations)* z 2 listopada 2017 roku²².

Jeden z rdzennych ludów kanadyjskich – Ktunaxa – apelował przed Sądem Najwyższym o uniemożliwienie zbudowania ośrodka narciarskiego w regionie nazywanym przez nich Qat’muk. Obszar Qat’muk jest własnością prowincji Kolumbii Brytyjskiej o powierzchni 50 km². Według pierwotnych wierzeń ludu Ktunaxa duch niedźwiedzia grizzly zamieszkuje region Qat’muk. Działania człowieka, takie jak budowa ośrodka narciarskiego w tym obszarze, wypędziłyby ducha. Konsekwencją tego byłoby oderwanie połączenia Ktunaxa z istotą duchową centralną dla ich systemu religijnego. Ziemia, na której ma powstać ośrodek, należy do Kolumbii Brytyjskiej, stąd stroną przeciwną jest właśnie ta prowincja.

Argumentację Ktunaxa można streścić jako żądanie, aby sekcja 2(a) Konstytucji Kanady chroniła obiekt ich religii. Należy zwrócić uwagę na to, że w praktyce wybudowanie ośrodka narciarskiego w Qat’muk spowoduje według wierzeń Ktunaxa opuszczenie tego miejsca przez ducha niedźwiedzia grizzly, co w konsekwencji pozbawi ich wiarę centralnego jej punktu. Gdy duch opuści

20 „The right to entertain such religious beliefs as a person chooses, the right to declare religious beliefs openly and without fear of hindrance or reprisal, and the right to manifest religious belief by worship and practise or by teaching and dissemination”, tłum. własne autora.

21 J. Borrows, *Living Law on a Living Earth: Aboriginal Religion, Law, and the Constitution* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, dz. cyt., s. 161–170.

22 Supreme Court of Canada, *Ktunaxa Nation v. British Columbia*, 2017, [decisions.scc-csc.ca](https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/16816/index.do), <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/16816/index.do> [dostęp: 24.10.2024].

Prawo wyznaniowe w Kanadzie: wolność wyznania...

region, Ktunaxa nie będą mogli już manifestować swojego połączenia z nim, co w zasadzie może okazać się końcem tej wiary.

Z drugiej strony gdyby Sąd Najwyższy przychylił się argumentacji Ktunaxa, doszłoby do niebezpiecznego z punktu widzenia państwa kanadyjskiego precedensu. Na terytorium Kanady istnieje ponad 630²³ społeczności pierwszych narodów (ang. First Nations communities). Wiele z nich bazuje na podobnym systemie wierzeń jak Ktunaxa, tzn. wierzą oni w święte miejsca przyrody, które są miejscem zamieszkania różnego rodzaju istot duchowych, niezwykle ważnych w ich religiach. Gdyby okazało się, że wolność religijna oznacza ochronę tych obszarów przed użytkowaniem ich w celach np. turystycznych czy wydobywczych, z pewnością przyniosłoby to znaczne straty materialne dla prowincji, które są w większości właścicielami ziem.

Ostatecznie Sąd Najwyższy Kanady odrzucił apelację, uznając w uzasadnieniu, że w sytuacji gdy Ktunaxa nie zgadzali się na żadne ustępstwa, minister Kolumbii Brytyjskiej odpowiedzialny za udzielenie zgody na budowę ośrodka nie mógł się przychylić do ich prośby ze względu na interes prowincji, o który dbanie jest jego fundamentalnym zadaniem.

PODSUMOWANIE

Prawo wyznaniowe w Kanadzie jest niezwykle istotną z punktu widzenia społeczeństwa materią. Biorąc po uwagę całość systemu prawnego w Kanadzie, należy uznać, że zastosowane w nim rozwiązania, a przede wszystkim konstytucyjna gwarancja wolności religijnej, są dobre i spełniają powierzone im zadania. Niemniej jednak nie są to rozwiązania pozbawione wad. Przede wszystkim uchwalenie konstytucji z pominięciem Quebecu należy uznać za działanie nieodpowiedzialne i niosące za sobą poważne konsekwencje, które ciążą na narodzie kanadyjskim. Nie widać przy tym, aby separatystyczne nastawienie mniejszości frankofońskiej miało się w najbliższych latach zmienić.

Problematyczne jest również chronienie praw rdzennych mieszkańców Kanady. Należy się spodziewać, że wraz z upływem czasu coraz więcej świętych miejsc ich religii narażonych będzie na komercjalizację, co może skutkować upadkiem ich wierzeń. Trudno jednak znaleźć odpowiednie rozwiązanie tego problemu, które łączyłoby interesy rdzennych mieszkańców i prowincji kanadyjskich.

Kanadę czekają z pewnością większe problemy odnośnie do prawa wyznaniowego w przyszłości. Wraz z ciągłym przybywaniem imigrantów i rosnącą ich

²³ Indigenous peoples and communities 2024, rcaanc-cirnac.gc.ca, <https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1100100013791/1535470872302> [dostęp: 24.10.2024].

liczbą wydaje się wysoce prawdopodobne, że wyznawcy religii, które są mniej ugodowe, a bardziej radykalne, mogą chcieć narzucić część swoich zwyczajów i wierzeń szerszej części społeczeństwa. Niemniej jednak na chwilę obecną wolność religijna, zapewniana przez przepisy prawa kanadyjskiego, skutecznie radzi sobie ze stawianymi przed nią wyzwaniami.

BIBLIOGRAFIA

- Borrows J., *Living Law on a Living Earth: Aboriginal Religion, Law, and the Constitution* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, red. R. Moon, Vancouver 2008.
- Berger B.L., *Law's Religion: Rendering Culture* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, red. R. Moon, Vancouver 2008.
- Esau A., *Living by Different Law: Legal Pluralism, Freedom of Religion, and Illiberal Religious Groups* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, red. R. Moon, Vancouver 2008.
- Grabowski J., *Historia Kanady*, Warszawa 2001.
- International Covenant on Civil and Political Rights, Sixth Report of Canada.
- Kijewska-Trembecka M., *Québec i Québécois. Ideologie dążeń niepodległościowych*, Kraków 2007.
- Konstytucja Kanady 1982, sejm.gov.pl, <https://biblioteka.sejm.gov.pl/tekoi/txt/konst/kanada-c2.html> [dostęp: 24.10.2024].
- Kymlicka W., *La citoyenneté multiculturelle. Une théorie libérale du droit des minorités*, tłum. P. Savidan, Montréal 2001.
- Moon R., *The Constitutional Protection of Religious Practices in Canada* [w:] *State Responses to Minority Religions*, red. D.M. Kirkham, London 2013.
- Moon R., *Government Support for Religious Practice* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, red. R. Moon, Vancouver 2008.
- Moulin-Stożek M., *Selektywna Tolerancja? Kanadyjski Sąd Najwyższy o wolności religijnej i edukacji w pluralistycznym państwie świeckim*, Centrum Analiz Strategicznych Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości 2019.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38 poz. 167).
- Ryder B., *The Canadian Conception of Equal Religious Citizenship* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, red. R. Moon, Vancouver 2008.
- Schneiderman D., *Associational Rights, Religion, and the Charter* [w:] *Law and Religious Pluralism in Canada*, red. R. Moon, Vancouver 2008.
- Supreme Court of Canada, *Ktunaxa Nation v. British Columbia*, decisions.scc-csc.ca, <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/16816/index.do> [dostęp: 24.10.2024].

Prawo wyznaniowe w Kanadzie: wolność wyznania...

Szczepański M.S., Śliz A., *Spółeczeństwo wielokulturowe – szkic do portretu socjologicznego. Przypadek Australii i Kanady* [w:] *Pogranicza, księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Sadowskiego*, red. M. Bieńkowska, W. Żelazny, Białystok 2015. Żelazny W., *Świat frankofoński*, „Przegląd Zachodni” 2000, nr 1 (294).

STRESZCZENIE

Wolność religijna w Kanadzie jest niezwykle ważną częścią prawa, która reguluje stosunki w wieloetnicznym społeczeństwie kanadyjskim. Celem artykułu jest przybliżenie prawa wyznaniowego w Kanadzie, a także wyzwań przed nim stawianych. Zwrócenie uwagi na wieloetniczność, a co za tym idzie – na różnorodność religijną Kanadyjczyków, pozwala zrozumieć skalę trudności stawianych przed przepisami regulującymi wolność religijną w Kanadzie.

Słowa kluczowe: Kanada, prawo wyznaniowe, wolność religijna

SUMMARY

RELIGIOUS LAW IN CANADA: RELIGIOUS FREEDOM AS THE FOUNDATION OF
A MULTI-ETHNIC SOCIETY

Freedom of religion in Canada is an incredibly important part of the law that regulates relations in Canada's multiethnic society. The aim of the article is to provide an overview of religious law in Canada, as well as the challenges it faces. Paying attention to the multi-ethnicity, and consequently the religious diversity of Canadians, allows us to understand the scale of difficulties faced by regulations governing religious freedom in Canada.

Keywords: Canada, religious law, religious freedom